

นาฏยประดิษฐ์การแสดงพื้นบ้านของวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด

นายชัยณรงค์ ดันสุข

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2549

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHOREOGRAPHY OF FOLK PERFORMANCE OF ROI-ET COLLEGE OF DRAMATIC ARTS

Mr.Chainarong Tonsuk

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirement

for the Degree of Master of Arts Program in Thai Dance

Department of Dance

Faculty of Fine and Applied Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2006

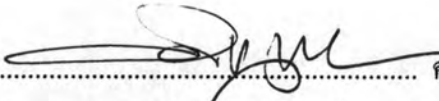
Copyright of Chulalongkorn University

490476

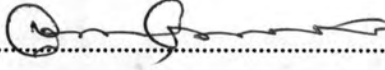
หัวข้อวิทยานิพนธ์
โดย
สาขาวิชา
อาจารย์ที่ปรึกษา

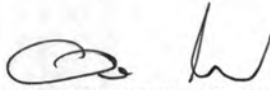
นาฏยประดิษฐ์การแสดงพื้นบ้านของวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด
นายชัยณรงค์ ต้นสุข
นาฏศิลป์ไทย
อาจารย์อนุกุล โจนสุขสมบูรณ์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

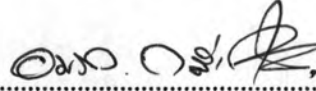

..... คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยณรงค์ พรุ่งโรจน์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(อาจารย์อนุกุล โจนสุขสมบูรณ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรภัย)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ อมรา กล้าเจริญ)

..... กรรมการ
(อาจารย์ฉวีวรรณ พันธุ)

ชัยณรงค์ ต้นสุข : นาฏยประดิษฐ์การแสดงพื้นบ้านของวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด

(CHOREOGRAPHY OF FOLK PERFORMANCE OF ROI-ET COLLEGE OF DRAMATIC ARTS) อ. ที่ปรึกษา : อาจารย์อนุคุณ โรจนสุขสมบูรณ์, 211 หน้า.

วิทยานิพนธ์เรื่อง “นาฏยประดิษฐ์การแสดงพื้นบ้านของวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาและแนวคิดในการสร้างสรรค์การแสดงพื้นบ้านของวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด จากแหล่งข้อมูล 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้สร้างสรรค์ กลุ่มผู้เกี่ยวข้องในการสร้างสรรค์ และกลุ่มผู้แสดง การเก็บข้อมูลใช้วิธีการศึกษาเอกสาร การสังเกตและสัมภาษณ์ ขอบเขตการศึกษาคือ พิจารณาผลงานสร้างสรรค์ทั้ง 32 ชุด โดยวิเคราะห์เฉพาะชุดเชิงเชียงซ้อง

วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ดก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2522 มีนโยบายในการจัดการศึกษา อนุรักษ์สร้างสรรค์การแสดงพื้นบ้าน โดยนำพิธีกรรม ประเพณี วิถีชีวิต และการละเล่นของชาวอีสาน มาเป็นแนวคิดในการสร้างงาน ซึ่งมีทั้งหมด 32 ชุด และแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1. การนำการแสดงพื้นเมืองเดิมมาปรับปรุง 12 ชุด 2. การสร้างสรรค์การแสดงขึ้นใหม่ 20 ชุด

เชียงซ้องเป็นพิธีเลี้ยงทายซ้องใส่ปลาของชาวบ้านโคกก่อง ต.ปอภาร อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด การทำพิธีมี 6 ขั้นตอน คือ 1. เตรียมเครื่องบูชา 2. อัญเชิญวิญญาณเชียงซ้อง 3. ปลุกเสก 4. ถาม 5. เลี้ยงทาย 6. ขับไล่ ปี พ.ศ.2523 วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ดได้นำเชียงซ้องมาสร้างสรรค์เป็นนาฏศิลป์พื้นบ้านโดยปรับให้เหลือเพียง 3 ขั้นตอน และนำท่าทางจากการทำพิธีมาผสมผสานกับท่าฟ้อนหมอลำเป็นท่าเชิงเชียงซ้อง ได้ทั้งหมด 12 ท่า และเปลี่ยนผู้จับซ้องจากผู้ชายเป็นผู้หญิงให้อ่อนช้อยงดงามและน่าวโปงกลางมาบรรเลงประกอบด้วยทำนองลำพื้นและลำแมงตบเต่า ผู้ทำพิธีนุ่งขาวห่มขาวเพื่อสร้างบรรยากาศของการทำพิธี ผู้จับซ้องห่มผ้ารัดอกนุ่งโจงกระเบนและใช้ผ้าขาวม้าสอดได้หว่างขาทั้งชายหน้าและหลังเพื่อความกระฉับกระเฉงในการปฏิบัติท่าฟ้อน

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สร้างสรรค์การแสดงชุดเชิงเชียงซ้องได้รักษาโครงสร้างและรูปลักษณะของพิธีกรรมเอาไว้โดยปรับองค์ประกอบบางอย่างให้เหมาะสมกับการฟ้อนรำบนเวที ปัจจุบันพิธีกรรมเชียงซ้องหาดูได้ยาก ดังนั้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเช่นชุดเชิงเชียงซ้องก็เป็นวิธีการสำคัญและเป็นตัวอย่างที่ดี ยังมีการฟ้อนรำที่นำมาจากพิธีกรรมในภาคอีสานอีกมาก ควรที่จะมีการทำวิจัยต่อไป

ภาควิชา นาฏศิลป์
สาขาวิชา นาฏศิลป์ไทย
ปีการศึกษา 2549

ลายมือชื่อนิสิต.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

4886857635 : MAJOR THAI DANCE

KEYWORD : CHOREOGRAPHY/FOLK PERFORMANCE /ROI-ET COLLEGE OF DRAMATIC ARTS.

CHAINARONG TONSUK : CHOREOGRAPHY OF FOLK PERFORMANCE OF ROI-ET COLLEGE OF DRAMATIC ARTS. THESIS ADVISOR : MR.ANUKOON ROTJANASUKSOMBOON, 211 pp.

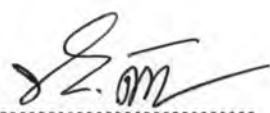
This thesis aims studying the innovation and concept to choreograph folk dance of Roi-Et College of Dramatic Arts. Information is gleaned from choreographers. Producers and performance. Research methodology is based upon documentary. Observation and interviewing. The research intended to study all 32 dance pieces and focus in depth "Siang Kong" dance

Roi-Et College of Dramatic Arts was established in 1979 to provide dance education of both preservation and innovation. One of the college missions is to create folk dance from Northeastern folk culture. There are 32 dance pieces which can be divided into 2 groups 12 folk dance developed from rituals, and 20 new creations.

Siang Kong is a ritual for lost and found and search for some at Kokgong hamlet, Papan village, Mueang district, Roi-Et province. The ritual comprises 6 steps : preparation for worshipping , spirit invocation, entrance, question, prediction for answering and solving. The college, in 1980, choreographed a new folk dance based upon Siang Kong by reducing from 6 to 3 steps combined with Moh Lam dance to become 12 dance gestures. Male ritual performances were replaced by female dancers for its beauty and refinement. Costume was adapted to suit dance technique. Ponglang ensemble was added and Lam puen and Lam maeng Tap Tao tunes are used.

Research found that the choreographers did preserve the ritual structure and its appearance. With slightly change of its element for better presentation on stage. So audience can enjoy its beauty as well as understand its ritual tradition. Siang Kong is rarely seen today. Therefore, preservation of folk tradition. In dance form such as Siang Kong dance is a significant method and a good example. Moreover many northeastern folk dance based upon rituals are many and needed to be thorough by study.

Department Dance
Field of study Thai Dance
Academic year 2006

Student's signature.....

Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากบุคคลหลายท่าน อาทิ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรภัย รองศาสตราจารย์อมรา กล้าเจริญ อาจารย์ฉวีวรรณ พันธุ และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์ ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าให้คำแนะนำข้อคิดเห็นในการทำวิทยานิพนธ์ และแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่ด้วยดีตลอดมา

นอกจากนี้ขอขอบพระคุณ นายจิรพล เพชรสม อาจารย์ทองคำ ไทยกล้า คณะครู-อาจารย์ ภาควิชาดนตรีและการแสดงพื้นบ้านวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลตลอดจนความร่วมมือช่วยเหลือด้วยดีเสมอมา และอีกหลายท่านที่ไม่ได้กล่าวนามที่ให้ความอนุเคราะห์อีกผู้หนึ่งที่ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง คือ คุณแม่จำปา ดันสุข ที่สนับสนุนทุนการศึกษาตลอดจนกำลังใจที่มีให้เสมอมา ทำให้ผู้วิจัยรู้สึกเป็นพระคุณอย่างสูงจึงใคร่ขอขอบพระคุณทุกๆ ท่าน มา ณ โอกาสนี้

หนึ่งผู้วิจัยขอรำลึกถึงดวงวิญญาณของอาจารย์ทองจันทร์ สังฆะมณี ที่เป็นต้นแบบให้ผู้วิจัยได้สืบทอดการฟ้อนพื้นบ้านอีสานมาจนถึงปัจจุบัน หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์เพียงเล็กน้อยต่อการศึกษา ผู้วิจัยขออุทิศความดีให้แก่พระคุณของครูบาอาจารย์ บิดามารดาที่ได้อบรมสั่งสอน และทุกๆ ท่านที่เป็นกำลังใจให้ความสำเร็จของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฌ
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฑ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	5
1.4 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	5
1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
1.6 นิยามศัพท์ในการวิจัย.....	11
2 ความเป็นมาและผลงานวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด.....	12
2.1 ประวัติและความเป็นมาของจังหวัดร้อยเอ็ด.....	12
2.2 พิธีกรรมในฮีตสิบสองที่เกี่ยวข้องกับการฟ้อนของชาวอีสาน.....	24
2.3 การละเล่นพื้นบ้านของจังหวัดร้อยเอ็ด.....	37
2.4 ผลงานการแสดงพื้นบ้านวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด.....	42
3 องค์ประกอบของการแสดงพื้นบ้านที่สืบเนื่องจากพิธีกรรมเซียงซ็อง.....	98
3.1 ความเป็นมาของพิธีกรรมเซียงซ็อง.....	98
3.2 แนวคิดในการสร้างงานของวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด.....	116
3.3 องค์ประกอบของการแสดงชุดเซียงเซียงซ็อง.....	120
3.4 ขั้นตอนและรูปแบบการแสดงชุดเซียงเซียงซ็อง.....	136
4 วิเคราะห์การแสดงที่สืบเนื่องมาจากพิธีกรรมเซียงซ็อง.....	153
4.1 กระบวนท่ารำ.....	153
4.2 วิธีการสร้างสรรค์การแสดงที่มาจากพิธีกรรมเซียงซ็อง.....	177

สารบัญ

บทที่	หน้า
5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	188
รายการอ้างอิง.....	200
ภาคผนวก.....	202
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	211

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 ภาพแผนที่จังหวัดร้อยเอ็ด.....	12
2 ภาพบุญข้าวจี่ที่อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด.....	28
3 ภาพขบวนแห่ในงานประเพณีบุญข้าวจี่ของอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด.....	29
4 ภาพผ้าพะเหวดซึ่งใช้ในประเพณีบุญพะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ด.....	30
5 ภาพขบวนแห่กัณฑ์ทานกัณฑ์ในงานบุญประเพณีบุญพะเหวด จังหวัดร้อยเอ็ด.....	31
6 ภาพการฟ้อนในงานประเพณีบุญพะเหวด จังหวัดร้อยเอ็ด.....	31
7 ภาพขบวนแห่ประเพณีบุญบั้งไฟ.....	34
8 ภาพการแห่เทียนเข้าพรรษาของชาวร้อยเอ็ด.....	35
9 ภาพการทอดกฐินในประเพณีฮีต 12.....	36
10 ภาพการแต่งกายชุดเซิ้งบั้งไฟ.....	47
11 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนสี่ทันคอน.....	48
12 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนคอนสะหวัน.....	49
13 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนดั่งหวาย.....	50
14 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนสังข์สินชัย.....	51
16 ภาพการแต่งกายชุดมวยโบราณ.....	53
17 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนดั่งครกดั่งซาก.....	54
18 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนแม่บ่ท้อสาน.....	55
19 ภาพการแต่งกายชุดเดินกระทบ่ซาก.....	56
20 ภาพการแต่งกายชุดเรือมกันตรีม.....	58
21 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนกลองด้อม.....	60
22 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนสาละวัน.....	62
23 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนมโนราห์เล่นน้ำ.....	65
24 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนเด็ยเคื่อนห้า.....	66
25 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนสาวหลอก.....	67
26 ภาพการแต่งกายชุดเซิ้งเซียงซ้อง.....	69
27 ภาพการแต่งกายชุดเซิ้งนางคั้ง.....	71
28 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนภูไท 3 เผ่า.....	73

ภาพที่	หน้า
29 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนเมงด้าแบบเดิม.....	75
30 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนเมงด้าแบบปรับปรุงขึ้นใหม่.....	75
31 ภาพการแต่งกายชุดเรือมชั้นตรูจัน.....	76
32 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนไหลเรือไฟ.....	77
33 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนเก็บฝ้าย.....	78
34 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนกะโป๋.....	79
35 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนหมากกับแก๊บ-ลำเพลิน.....	81
36 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนเก็บจิด.....	82
37 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนเคี้ยกั้ว.....	84
38 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนโหวด.....	86
39 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนจิดใหม่ไทยอีสาน.....	88
40 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนทำนา.....	89
41 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนผีปูด.....	90
42 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนบายศรีสู่ขวัญ.....	91
43 ภาพการแต่งกายชุดฟ้อนक्रमอง.....	92
44 ภาพหมอบผู้ประกอบพิธีและหุ่นเชียงช้องแบบดั้งเดิม.....	108
45 ภาพเครื่องบูชาในการประกอบพิธีกรรมเชียงช้อง.....	109
46 ภาพนายดี ระวาศริฐ หมอบผู้กระทำพิธีเชียงช้อง.....	110
47 ภาพผู้จับหรือเต้าเชียงช้อง.....	111
48 ภาพการสำแดงฤทธิ์ในขั้นตอนการถามเชียงช้อง.....	112
49 ภาพขั้นตอนการเสี่ยงทาย.....	113
50 ภาพแคน.....	122
51 ภาพโหวด.....	123
52 ภาพกลองอีสาน.....	123
53 ภาพพิณ.....	124
54 ภาพพิณเบส.....	125
55 ภาพโปงลาง.....	126

ภาพที่	หน้า
56 ภาพกลองดรัม.....	127
57 ภาพฉาบใหญ่.....	128
58 ภาพฉาบเล็ก.....	128
59 ภาพการแต่งกายผู้แสดงผู้จับเชียงซ็อง.....	131
60 ภาพการแต่งกายผู้แสดงหมอบประกอบพิธี.....	132
61 ภาพการแต่งกายผู้แสดงเป็นผี.....	133
62 ภาพซ็องที่ใช้ประกอบการแสดง.....	134
63 ภาพฉาย(ขันห้า)หรือเครื่องบูชาที่ใช้ประกอบการแสดง.....	135
64 ภาพขั้นตอนการแสดงชุดเซ็งเซียงซ็อง.....	137
65 ภาพขั้นตอนการแสดงชุดเซ็งเซียงซ็อง.....	138
66 ภาพขั้นตอนการแสดงชุดเซ็งเซียงซ็อง.....	139
67 ภาพขั้นตอนการแสดงชุดเซ็งเซียงซ็อง.....	140
68 ภาพขั้นตอนการแสดงชุดเซ็งเซียงซ็อง.....	141
69 ภาพขั้นตอนการแสดงชุดเซ็งเซียงซ็อง.....	142
70 ภาพขั้นตอนการแสดงชุดเซ็งเซียงซ็อง.....	143
71 ภาพขั้นตอนการแสดงชุดเซ็งเซียงซ็อง.....	144
72 ภาพขั้นตอนการแสดงชุดเซ็งเซียงซ็อง.....	145
73 ภาพท่าแหวนเส้น ใก่น้อย(อินทรีชโยบลูกไก่).....	154
74 ภาพท่าคารวะ.....	155
75 ภาพท่าคารวะ(ต่อเนื่อง).....	156
76 ภาพท่าอัญเชิญ.....	157
77 ภาพท่าอัญเชิญ(ต่อเนื่อง).....	158
78 ภาพท่ายกซ็อง.....	159
79 ภาพท่าชูซ็อง.....	160
80 ภาพท่าชูซ็อง(ต่อเนื่อง).....	161
81 ภาพท่าเตรียมรับการปลุกเสก.....	162
82 ภาพท่าเตรียมรับการปลุกเสก(ต่อเนื่อง).....	163

ภาพที่	หน้า
83 ภาพทำปลุกเสก.....	164
84 ภาพทำปลุกเสก(ต่อเนื่อง).....	165
85 ภาพทำวิญญานสถิตย์.....	166
86 ภาพทำวิญญานสถิตย์(ต่อเนื่อง).....	167
87 ภาพทำวิญญานสถิตย์(ต่อเนื่อง).....	168
88 ภาพทำออกตามหา.....	169
89 ภาพออกตามหา(ต่อเนื่อง).....	170
90 ภาพทำเชิงฆ้องสำแดงฤทธิ์(ทำนึ่ง).....	171
91 ภาพทำนกงูร่าแพน.....	172
92 ภาพทำนกงูร่าแพน(ต่อเนื่อง).....	173

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 ตารางแสดงจำนวนประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด.....	17
2 ตารางแสดงผลงานการแสดงผลงานที่ปรับปรุงจากเดิม.....	63
3 ตารางแสดงผลงานการแสดงผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่.....	93
4 ตารางแสดงโน้ตเพลงทำนองลำแมงต๊อบเต่า.....	129
5 ตารางแสดงโน้ตเพลงทำนองลำพื้น.....	130
6 ตารางแสดงการแปรแถวแบบที่ 1.....	146
7 ตารางแสดงการแปรแถวแบบที่ 2.....	147
8 ตารางแสดงการแปรแถวแบบที่ 3.....	147
9 ตารางแสดงการแปรแถวแบบที่ 4.....	148
10 ตารางแสดงการแปรแถวแบบที่ 5.....	148
11 ตารางวิเคราะห์กระบวนการสร้างสรรค์การแสดงที่มาจากพิธีกรรมเซียงซ็อง.....	179
12 ตารางวิเคราะห์กระบวนการสร้างสรรค์การแสดงที่มาจากพิธีกรรมเซียงซ็อง.....	180
13 ตารางวิเคราะห์กระบวนการสร้างสรรค์การแสดงที่มาจากพิธีกรรมเซียงซ็อง.....	181
14 ตารางวิเคราะห์กระบวนการสร้างสรรค์การแสดงที่มาจากพิธีกรรมเซียงซ็อง.....	182

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1 แผนภูมิแสดงแสดงขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมเดิมมาสู่การแสดงชุดเจี๊ยะเซียงซ้อง	119